

Яцина С.М.

Формування професійних умінь як важлива складова ІКТ-компетентності майбутнього вчителя-словесника

Яцина Світлана Миколаївна, аспірант

Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Анотація. Статтю присвячено з'ясуванню сутності, ролі і місця професійних умінь майбутнього учителя-словесника як важливої складової інформаційно-комунікативної технології. У ній подається аналіз психолого-педагогічної й методичної літератури з досліджуваної проблеми, зокрема про впровадження компетентнісного підходу до навчання у вищих навчальних закладах, важливість формування базових компетентностей у майбутніх фахівців та виокремлення професійних умінь, що входять до складу ІКТ-компетентності. У статті особлива увага акцентується на формуванні цих умінь на заняттях з літературознавчих дисциплін.

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійні вміння, ІКТ-компетентність, майбутній учитель-словесник, професійна підготовка у вищих навчальних закладах

Вступ. В сучасному інформаційному суспільстві система освіти трансформується, надавши особливого значення вимогам до професійної компетентності вчителя. Сьогодні гостро постає питання підготовки майбутніх вчителів до використання комунікаційних, інформаційних ресурсів та Інтернет-технологій у професійній діяльності.

У "Національній доктрині розвитку освіти" зазначено, що "підготовка педагогічних і науково-педагогічних працівників, їх професійне самовдосконалення – важлива умова модернізації освіти" [5]. Тому нормативними документами передбачено впровадження і використання в навчально-виховному процесі інформаційно-комунікаційних технологій на всіх освітніх рівнях усіх форм навчання.

Питання професійної ІКТ-компетентності сучасного педагога, в умовах інтеграції, глобалізації та постійного оновлення технологій є актуальним та потребує нових підходів щодо організації навчального процесу, зокрема учителів-словесників, що зорієнтоване на вдосконалення цілеспрямованої самоосвітньої діяльності та формування провідних навчально-пізнавальних, професійних умінь їх здійснення.

Короткий огляд публікацій. Аналіз психолого-педагогічних досліджень та публікацій дає підстави стверджувати, що питання підготовки сучасного вчителя на компетентнісній основі в умовах інформатизації освіти розглядається науковцями активно (О. Боровкова, Л. Бочарова, Т. Гудкова, Ю. Дорошенко, О. Іванова, М. Лапчик, С. Литвинова, О. Овчарук, С. Ракова, О. Співаковський та ін.)

Мета цієї статті на основі наукових джерел проаналізувати сутність, місце і роль професійних умінь у складі ІКТ-компетентності та накреслити шляхи їх формування у майбутніх учителів-словесників на заняттях з літературознавчих дисциплін.

Матеріали та методи дослідження. Матеріалом для цієї статті послужили публікації вітчизняних та зарубіжних дидактів щодо реалізації ідей Болонського процесу та компетентнісного підходу у вищій школі взагалі та ІКТ-компетентності майбутнього вчителя-словесника зокрема; методи дослідження: теоретичний аналіз педагогічної, психологічної та методичної літератури й публікацій з проблем професійної освіти, індукція, дедукція, узагальнення та систематизація наукових даних.

Результати та їх обговорення. Механізми використання інноваційних методик вищого навчального закладу повинні забезпечити майбутнього вчителя-предметника не тільки теоретичними знаннями, але й формувати потребу в самостійному підвищенні фахового рівня, оволодіння вміннями і навичками самоосвіти, мати творчий підхід та інтерес до отримання знань. Процес застосування інформаційно-комунікаційних технологій та використання їх у навчально-виховному процесі передбачає вироблення ключових компетентностей та здатності вчителя-словесника орієнтуватися в інформаційному просторі, вміти отримувати, систематизувати необхідну інформацію й використовувати її відповідно до навчально-виховних потреб і вимог інформаційного високотехнологічного суспільства.

Слід зауважити, що невід'ємною складовою професійної компетентності педагога є інформаційно-комунікаційна компетентність – комп'ютерна грамотність плюс уміння здійснювати пошук інформації, використовувати й оцінювати її, володіння технологіями комп'ютерних комунікацій, уміння засвоювати і використовувати можливості інформаційних технологій для розв'язання методичних і навчально-виховних проблем [6].

Погоджуємось з думкою О. Крапівіної, яка вважає, що залучення педагогів до такого роду активності сприятиме підвищенню загально-фахового рівня, оскільки інформаційні та комп'ютерні технології у навчальному процесі підвищують і стимулюють інтерес завдяки мультимедійним можливостям, активізують розумову діяльність і ефективність засвоєння матеріалу завдяки інтерактивності [3, с. 221].

Глобальна комп'ютерна мережа дозволяє вчителю у системі методичної роботи здійснювати інформаційно-аналітичну, пошукову роботу; оцінювати педагогічні можливості інноваційних освітніх засобів; знайомитись з новими засобами та формами інформаційно-методичного забезпечення навчально-виховного процесу; стежити за новинками в галузі методики, теорії навчання та виховання; знайомитись з передовим педагогічним досвідом, широким спектром навчальних матеріалів для підвищення своєї кваліфікації в межах дистанційної освіти. Для успішного застосування ІКТ в освіті сучасному вчителю слід володіти інформаційною компетентністю. Інформаційна компетентність забезпечується че-рез здатність учителя

орієнтуватись в інформаційному потоці, розуміння та вміння здобувати й відбирати серед різних видів інформації необхідний матеріал, узагальнювати, перетворювати цю інформацію у знання.

ІКТ-компетентність може мати свої показники:

- освоєння та аналітична обробка інформації вчителем;
- володіння методами пошуку, відбору, переробки, зберігання, відтворення та передачі інформації;
- освоєння та використання наукового, педагогічного, соціального досвіду, здатність до інформаційної взаємодії;
- наявність та застосування функціональної грамотності у сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

ІКТ-компетентність не зводиться до розрізнення знань і навичок роботи на комп'ютері, вона є інтегральною характеристикою особистості, здатністю до засвоєння відповідних знань і розв'язання завдань у навчальній та професійній діяльності за допомогою комп'ютера [2].

О. Шилова, М. Лебедєва розуміють ІКТ-компетентність як здатність індивіда розв'язувати навчальні, життєві, професійні завдання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Враховуючи сутність ІКТ-компетентності вчителя, слід визначити та охарактеризувати рівні володіння ІКТ-компетентності вчителем-предметником, ґрунтуючись на виділені рівні Г. Дегтярьовою [2].

Ми пропонуємо такі рівні:

- надпредметний рівень – наявність знань, умінь і досвіду, які необхідні вчителю-предметнику в професійній діяльності; вміння засобами інформаційно-комунікативних технологій вирішувати освітні завдання;
- предметний рівень – засвоєння та готовність застосування спеціалізованих технологій і ресурсів інформаційно-комунікаційних технологій в освітній діяльності, що відображають особливості того чи іншого навчального предмета;
- професійно орієнтований (психолого-педагогічний, методичний) рівень – ефективно та цілеспрямоване використання ІКТ ресурсів для досягнення професійної якості освіти.

Тож ІКТ-компетентність – це здатність педагога компетентно із знанням вимог до професійної діяльності в інформаційному просторі застосовувати інформаційно-комунікативні технології в процесі педагогічної, методичної та дослідницької діяльності, а також власної загальнокультурної самоосвіти знаходити оптимальні механізми вирішення педагогічних завдань із максимальним використанням ІКТ.

Дослідниця Г. Дегтярьова акцентує увагу на умовах, за яких формується інформаційно-комунікаційна компетентність вчителів української мови і літератури:

- створення тренінгової системи навчання;
- забезпечення неперервної освіти впродовж усього життя;
- системне використання набутих навичок у педагогічній практиці;
- постійне підвищення рівня сформованості інформаційної культури шляхом переходу від базового

рівня володіння ІКТ-компетенціями до професійного рівня [2].

Продовжуючи питання формування ІКТ-компетентності, зупинимось на етапах її формування, що включають певні знання і вміння, якими забезпечується вироблення ІКТ-компетентності, і підтримуючи думку Н. Яциніної, що слід виділити етапи:

- початковий;
- базовий;
- продуктивний.

Оскільки подані етапи формування представлені для всіх майбутніх вчителів, ми виділимо лише ті вміння, якими має володіти вчитель-словесник. Базовий етап передбачає наявність вмінь:

- вміння використовувати інформаційні технології для планування та автоматизації окремих видів предметної діяльності;
- вміння знаходити, аналізувати, опрацьовувати та структурувати навчальну інформацію;
- вміння використовувати інформаційні технології у предметній галузі для подання предметного матеріалу [8, с.248].

Ураховуючи вищесказане, хочемо наголосити, що досягнення необхідного рівня ІКТ-компетентності вчителів-словесників неможливо без формування та вироблення в них певних вмінь та навичок щодо застосування та використання комп'ютерних технологій. Варто нагадати, що основою для розвитку інших умінь є гностичні вміння. Рівень володіння вчителем певних вмінь визначається його здатністю всебічно, глибоко й самостійно пізнавати не тільки самого себе, а й навколишній світ, здатність вчителя оволодіти методологією своє професійної діяльності.

Проте для безпосереднього розв'язання професійних завдань з використанням інформаційно-комунікаційних технологій вчителі-словесники повинні володіти необхідними вміннями і навичками, тобто володіти інформаційною грамотністю.

Зміст поняття "інформаційна грамотність" [1] розкривається через уміння:

- визначати можливі джерела інформації та стратегію їх пошуку;
- аналізувати отриману інформацію, використовуючи різного типу схеми, таблиці та ін. для фіксації результатів;
- оцінювати інформацію з позиції достовірності, точності, достатності для вирішення проблеми;
- відчувати потребу в додатковій інформації та отримувати її;
- використовувати результати процесів пошуку, отримання, аналізу й оцінки інформації та отримувати її;
- використовувати результати процесів пошуку, отримання, аналізу й оцінки інформації для прийняття рішень;
- створювати нові інформаційні моделі об'єктів і процесів, у тому числі з використанням схем, таблиць тощо;
- збагачувати власний багаж знань за рахунок особистісно значущої інформації, необхідної в своїй діяльності;
- використовувати сучасні технології під час роботи з інформацією;

– працювати з інформацією індивідуально і в групі [7].

Слід відзначити, що структура інформаційної грамотності включає вміння й навички роботи з текстом книги та бібліотекою; вміння засоби медіаосвіти вдало використовувати; вміння переробляти, упорядковувати інформацію, засобами нових інформаційних технологій. Подані вміння дають можливість розглядати їх як складову самоосвітніх умінь та визначати їх як *інформаційні вміння*.

Вищезазначені вміння вчитель-словесник здобуває в процесі професійного самовдосконалення, а підвищення інформаційної культури дає можливість оптимально організувати та забезпечити навчальний процес, ефективно застосувати сучасні методи навчання та виховання. Тобто ІКТ-компетентність дає можливість майбутньому вчителю-словеснику обирати і застосовувати в професійній діяльності, безпосередньо на практиці саме ті технології, які орієнтовані на здійснення будь-якого освітнього завдання.

У подальшій практичній діяльності майбутній вчитель, застосувавши знання, вміння і навички ІКТ, здатний самостійно створювати текстові документи, таблиці, малюнки, діаграми, презентації; здійснювати діагностування, тестування, пошук необхідної інформації в мережі Інтернет; розробляти уроки, демонстраційний матеріал; електронні підручники, навчальні програми тощо.

Учитель-методист Л. Ларіонова пропонує вчителю-словеснику на уроках літератури та мови під час узагальнення і систематизації вивченого, застосувати комп'ютерні дидактичні ігри, створення міні-презентації. Тестові комп'ютерні програми, з поєднанням репродуктивних та творчих елементів, рекомендують використовувати під час проведення контролю знань учнів. Використання дидактичних мультимедійних матеріалів, електронних підручників та посібників доцільно, на думку вчителя, на уроках мови та літератури у середніх і старших класах для якісної підготовки до ЗНО. Під час вивчення творчості письменників доцільно використати комп'ютерну презентацію або запропонувати учням самостійно заповнити таблиці, що містять проблемне питання та алгоритми їх вирішення. Творчі завдання на основі інформаційних технологій носять ситуативний характер і дозволяють виявити особистісне ставлення до розв'язуваної проблеми на основі творчого застосування знань, умінь і навичок, запевняє Л. Ларіонова. Також учитель-методист радить використовувати записи телепередач про письменників, перегляд фрагментів фільмів за програваними текстами [4].

Використовуючи досвід учителя-предметника І. Радченко, лауреата Всеукраїнського конкурсу "Вчитель року - 2007" (м. Київ), Л. Ларіонова зазначає про ефективне використання мультимедійних технологій та подає такі мультимедійні жанри: статичні таблиці, динамічні таблиці, літературний портрет, віртуальні екскурсії, слайд-твір, медіа-проект, тестові завдання, само диктант, медіа-урок, блок-тема [там же].

Враховуючи ефективність та різноманітність нових методів, форм подання навчальної інформації, ми пропонуємо для майбутніх учителів-словесників з дисципліни "Методика навчання української літератури в школі" вивчення творчості Олеса Гончара з використанням інформаційно-комунікативних технологій, поєднуючи їх з інтерактивними методами навчання. З цією метою студенти об'єднуються в чотири творчі групи.

Перша група отримує завдання через мережу Інтернет в електронних ресурсах Центральної наукової бібліотеки імені В. Вернадського знайти інформацію про екзистенціалістський напрям, що простежується у творчості О. Гончара, довести це на прикладах та розкрити ознаки індивідуального стилю письменника;

Друга група студентів повинна створити, використовуючи ІКТ, літературно-музичну композицію про місце і значення творчості О. Гончара (пропонується знайти фотографії письменника різних років, створити літературний портрет, знайти вірші, газетні статті, записи пісень, що мають супроводжувати композицію, фрагменти з його дослідницьких праць);

Третя група отримує завдання розробити презентацію про філософічність творів О. Гончара (дібрати слайди, уривки із творів, вислови відомих митців про творчість письменника, створити електронну виставку книжок);

Четверта група розробляє картки з індивідуальними завданнями для тематичного оцінювання учнів з теми (можна використати інтерактивну дошку або запропонувати варіанти на слайдах).

Компонування цього матеріалу можна ефективно використати для складання опорного плану-конспекту за темою "Життєвий і творчий шлях Олеса Гончара".

Висновок. Отже, у професійній підготовці майбутніх учителів-словесників відіграє важливу роль процес формування ІКТ-компетентності, володіння якою уможливило активно використовувати сучасний інформаційний простір, долучатися до широкого кола інформації, що відсутнє в підручниках і посібниках з фахових дисциплін, проявляти свою творчу ініціативу та в оригінальній формі презентувати яскраві деталі з виучуваних тем.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Горячев А. Формирование информационной грамотности / А. Горячев // Відкритий урок. – 2003. – № 17-18. – с. 38-39.
Gorjachev A. Formation of Information Literacy // Gorjachev A. Open class. - 2003. - № 17-18. - P. 38-39.

2. Дегтярова Г.А. Формування ІКТ-компетентності вчителів-філологів у системі неперервної освіти. Режим доступу: tme.umo.edu.ua
Dehtyarova G.A. Formation of ICT competencies of teachers of philology in the system of continuous education. Available at: tme.umo.edu.ua

3. Кравівіна О.В. Підготовка студентів педагогічних спеціальностей до розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами інформаційних технологій / О.В. Кравівіна // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: 36. наук. праць / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін.: У 2-х ч. – Вінниця: ДОВ Вінниця, 2002. – Ч.1. – Вип. 2. – с. 220-226.
Krapivina O. Training of pedagogical students to develop creative abilities of younger students by means of information technologies / O. Krapivina // Modern technology and innovative

teaching methods in training: methodology, theory, experience, problems: Coll. sciences. works / Editorial Board .: I.A. Zyzun (Chairman), etc. .: in 2 parts. - Vinnitsa: DOV Vinnitsa, 2002 - Part 1. - Vol. 2 - p. 220-226.

4. Ларіонова Л.В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні української мови та літератури. Режим доступу: <https://docs.google.com/document/>

Larionov L.V. Information and komuniksiy-technologies in teaching Ukrainian language and literature. Available at: <https://docs.google.com/document/>

5. Національна доктрина розвитку освіти України // Освіта України. – 2002. - № 33. – с. 4-6

National Doctrine of Education Development Ukraine // Education. - 2002. - № 33. - p. 4-6

6. Пальчук М. Компетентність педагога професійної школи як інтегральна характеристика його професійних і особистісних якостей / М. Пальчук // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2007. - № 5. – с. 35-41.

Palchuk M. Competence teacher professional schools as an integral characteristic of his professional and personal qualities

/ M. Palchuk // Pedagogy and Psychology of Professional Education. - 2007. - № 5. - p. 35-41.

7. Семакова Т.О. Уміння і навички самоосвітньої діяльності: змістове наповнення дефініцій. [Е-ресурс]. – Режим доступу: sbornik.college.ks.ua

Semakova TO Skills to self education: meaningful definitions. [E-source]. - Available at: sbornik.college.ks.ua

8. Яциніна Н.О. Модель формування інформаційно-технологічної компетенції майбутнього вчителя в навчальному процесі педагогічного університету / Н.О. Яциніна // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. – Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2008. – 411 с.

Yatsynina N.O. Model form information technology competence of future teachers in the classroom teaching university / N.O. Yatsynina // Proceedings of Donetsk National Technical University. Series: Pedagogy, Psychology and Sociology. - Donetsk: DVNZ "Donetsk National Technical University", 2008 - 411 p.

Yatsyna S.M. Formation of professional skills as an important component of the ICT competence of future teacher philologist

Abstract. The article is devoted to the elucidation of the nature, role and place of professional skills of the future teacher-language and literature as an important component of information and communication technologies. It is submitted an analysis of psychopedagogical and methodological literature on the studied problems, including the introduction kompetentnisnoho approach to learning in higher education, the importance of the formation of basic competencies in future experts and isolation of professional skills that are part of the ICT competence. In this paper, special emphasis is placed on building these skills in class on literary subjects.

Keywords: competence approach, professional skills, ICT competence, future teacher, philologist, training in higher education

Яцына С.Н. Формирование профессиональных умений как важная составляющая ИКТ-компетентности будущего учителя-словесника

Аннотация. Статья посвящена выяснению сущности, роли и места профессиональных умений будущего учителя-словесника как важной составляющей информационно-коммуникативной технологии. В ней дается анализ психолого-педагогической и методической литературы по исследуемой проблеме, в частности о внедрении компетентного подхода к обучению в высших учебных заведениях, важность формирования базовых компетенций у будущих специалистов и выделение профессиональных умений, входящих в состав ИКТ-компетентности. В статье особое внимание акцентируется на формировании этих умений на занятиях по литературоведческих дисциплин.

Ключевые слова: компетентностный подход, профессиональные умения, ИКТ-компетентность, будущий учитель-словесник, профессиональная подготовка в высших учебных заведениях